

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Α Γ Ε Ω Ρ Γ Α Κ Η

Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΥΛΙΚΟ

ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

fagotto books

Αναστασία Γεωργάκη

Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Επιμέλεια έκδοσης: Βαρβάρα Καρζή

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Ελεάννα Μαρτίνου

Σχεδιασμός παραγωγής: Νίκος Πουλάκης

ISBN: 978-960-6685-84-2

© Οκτώβριος 2020, Fagottobooks, Νίκος Θερμός & ΣΙΑ ΙΚΕ

Fagottobooks

Κεντρικό: Βαλτετσίου 15, 10680 Αθήνα

Τηλ.: 210-3645147, Fax: 210-3645149

Υποκατάστημα: Ζακύνθου 7, 311 00 Λευκάδα

Τηλ./Fax: 26450-21095

e-mail: info@fagottobooks.gr

www.fagottobooks.gr

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΕΩΡΓΑΚΗ

Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΥΛΙΚΟ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ήχος ως υλικό στη σύγχρονη μουσική δημιουργία.....	9
--	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ – Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΓΡΑΦΗΜΑ

Εικαστικά ηχογραφήματα στην τέχνη και τη μουσική του 20ού αιώνα.....	19
---	-----------

Αναζητώντας τον εικαστικό ήχο.....	19
------------------------------------	----

Αντιπαράθεση και πολυθεματικότητα: Αφηρημένες προσεγγίσεις.....	25
---	----

Σύνθεση και διαθεματικότητα: Η ζωγραφική ως μουσική.....	26
--	----

Υβριδικοί μετασχηματισμοί: Το μάτι ακούει, το αυτί βλέπει.....	27
--	----

Προς νέα εικονικά περιβάλλοντα: Η οπτικοποίηση του ηχητικού και η ηχοποίηση του εικαστικού;.....	30
---	----

Από τον ήχο στην εικόνα και από την εικόνα στον ήχο: Τεχνολογικές μεταλλάξεις στο σύγχρονο καλλιτεχνικό στερέωμα.....	34
--	----

Προηχογραφήματα στο Hörspiel Κυβερνητικών (1971)

του Ανέστη Λογοθέτη.....	35
---------------------------------	-----------

Η ιδιόμορφη γλώσσα του Λογοθέτη: Από το γράφημα στον εικαστικό ήχο.....	36
--	----

Από τα ηχογραφήματα στα φθογογραφήματα των ηχοδραμάτων (Hörspiel).....	38
---	----

Κυβερνητικών (1971): Γλωσσικά παίγνια και ηχητικές παλινδρομήσεις.....	40
---	----

Κυβερνητικά απηχήματα στο Κυβερνητικών.....	42
---	----

Από τη μικροδομή στη μακροδομή: Η γένεση των φθόγγων – ολισμός και αναγωγισμός.....	43
--	----

Περί προέλευσης των ονομάτων: Πολυπλοκότητα – κατανόηση της δομής.....	45
---	----

Η δομή της γλώσσας και οι μεταθέσεις της: Αυτοοργάνωση.....	47
---	----

Περί προέλευσης του ανθρώπινου γένους: Διαδραστικότητα.....	48
---	----

Η γραφική γλώσσα του Λογοθέτη.....	49
------------------------------------	----

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ – Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΦΥΣΗ

Ηχητικά νέφη και φύση στο έργο του Ιάννη Ξενάκη	53
Η φύση ως πηγή έμπνευσης στη μουσική του 20ού αιώνα	55
Αναφορές της φύσης στο έργο του Ξενάκη	59
Υπαινιγμοί ηχοτοπίων και φυσικών φαινομένων	59
Πίσω από τον καθρέφτη: Νέφη και δενδρομορφές	62
Από τα πολύτοπα στην ουτοπία του σύμπαντος	65
Προς αναζήτηση μιας φυσικής και ασυνείδητης τέχνης	68
Φάσματα μίας ηχο-μυθολογίας στο έργο του François-Bernard Mâche	71
Από τη ζωομουσικολογία στην ηχο-μυθολογία	72
Ηχομυθολογικά αρχέτυπα	75
Από το μύθημα στο ήχημα	76
Ηχο-μυθολογία των θρηνουσών πουλιών	78
Ηχομυθολογικά αρχέτυπα στο έργο του Mâche	81
Α) Το ηχοτοπίο: Από την <i>Amorgos</i> μέχρι τα ποτάμια του Αδη	82
Β) Από τη χρυσή βροχή της <i>Danaé</i> στο νανούρισμα του <i>Persée</i> : Τα γυναικεία αρχέτυπα	84
Γ) Οι πρωτομορφικοί ήχοι: Από τον <i>Hyperion</i> στον <i>Tithon</i>	86
Δ) Η ηχο-μυθολογίες του Mâche ως διεπισημονική έρευνα	88

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ – Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΦΩΝΗ

Η ανασύνθεση του ήχου της φωνής στο έργο του Jonathan Harvey <i>Mortuos Plango, Vivos Voco</i> (1980)	93
Η τεχνική υφή της συνθετικής φωνής στο <i>Mortuos Plango, Vivos Voco</i>	95
Τα βασικά ηχητικά αρχέτυπα	96
Η δομική βάση του έργου	97
Οι ηχοχρωματικές μεταμορφώσεις της συνθετικής φωνής μεταξύ <i>boyness</i> και <i>bellness</i>	99
Το εξωτερικό – εσωτερικό (<i>outwardness</i> – <i>inwardness</i>)	100
Η άψυχη και ασώματα διάσταση της συνθετικής φωνής	104

Φωνή και διάδραση στο έργο του Philippe Manoury <i>En écho</i> (1995)	107
Η εικονική παρτιτούρα του έργου <i>En écho</i>	108
Τεχνητή σημειογραφία και διάδραση φωνής	112
Η προβληματική της μουσικής σημειογραφίας και η εικονική παρτιτούρα	114

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ – Ο ΗΧΟΣ ΩΣ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑ

Η γένεση του ήχου στο έργο του Ιάννη Ξενάκη	119
Ο κοκκοειδής ήχος στην αλγοριθμική σύνθεση	120
Στοχαστικά μοντέλα στην ηλεκτρακουστική μουσική	123
Πολυαγωγή και πολυμεσικότητα	126
Από τον κόκκο των ήχων στους ήχους των κόκκων	127
Η πολυαισθητηριακή προσέγγιση των πολυτόπων και η επίδρασή τους στις τέχνες με μεικτά μέσα	129
Η δόμηση του ήχου στη μουσική με διαδραστικά μέσα	133
Από τη ζωντανή ηλεκτρονική μουσική (live-electronics) στη μουσική με διαδραστικά μέσα (interactive music)	134
Συστήματα και τεχνικές επεξεργασίας του διαδραστικού ήχου	141
Συντελεστές του διαδραστικού ήχου	141
Φάσεις διάδρασης	143
Συστήματα και προγράμματα διάδρασης	145
Διασυνδεδετικά διάδρασης	146
Προγράμματα διαδραστικής μουσικής	147
Νέες μορφές μουσικής παράστασης με διαδραστικά μέσα	151
Μια νέα αισθητική προσέγγιση της μουσικής με διαδραστικά μέσα	155
Προς μια πολυμεσική διαδραστική έκφραση της μουσικής	157
Βιβλιογραφία	159

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ήχος ως υλικό στη σύγχρονη μουσική δημιουργία

Και ιδού τα πλεονεκτήματα που προσδοκώ από μια τέτοια μηχανή: την απελευθέρωση από το δεσποτικό, ανασταλτικό, συγκερασμένο τονικό σύστημα. Τη δυνατότητα να επιτυγχάνει κανείς οποιαδήποτε συχνότητα –αν το επιθυμεί–, οποιονδήποτε αριθμό υποδιαρέσεων της οκτάβας και κατά συνέπεια τη διαμόρφωση οποιασδήποτε επιθυμητής κλίμακας. Αφάνταστη επέκταση του ηχητικού φάσματος προς τις χαμηλές και τις υψηλές περιοχές. Επιτεύξεις νέων συνηχήσεων χάρη σε νέους συνδυασμούς κατιόντων αρμονικών που με τα σημερινά μέσα είναι ανέφικτοι. Τη δυνατότητα οποιασδήποτε διαφοροποίησης του ηχοχρώματος και των ηχητικών συνδυασμών. Νέες διαβαθμίσεις δυναμικής που να ξεπερνούν κατά πολύ τις δυνατότητες της σημερινής ορχήστρας η οποία βασίζεται στην ανθρώπινη δύναμη. Μια αίσθηση προβολής του ήχου στον χώρο με μέσα που εκπέμπουν τον ήχο σε όλους τους χώρους ή ταυτόχρονα σε πολλούς χώρους στην αίθουσα, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του μουσικού κειμένου. Πολυρρυθμικές και πολυμετρικές κατασκευές. Όλα αυτά σε μια δεδομένη ενότητα μέτρου ή ρυθμού, που με ανθρώπινες μόνο δυνάμεις δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί.

Edgard Varèse, 1939

(από το Bernard J., *The Music of Edgard Varèse*, 1987, σ. 41)

Η καλπάζουσα εξέλιξη της τεχνολογίας στον 20ό αιώνα επηρέασε το σκέπτεσθαι των συνθετών μέσα από μια πρισματική διαδικασία: νέα θεώρηση του μουσικού υλικού, της παραγωγής, αναπαραγωγής, επεξεργασίας και διάχυσης του ήχου και της μουσικής πληροφορίας καθώς και του τρόπου προσέγγισης στη χρήση και εκτέλεση των μουσικών οργάνων. Η επέλαση των νέων μέσων αναπαραγωγής του ήχου στις αρχές του 20ού αιώνα (φωνόγραφος, γραμμόφωνο, μαγνητόφωνο), η εμφάνιση πρωτότυπων ηλεκτρομηχανικών και ηλεκτρονικών οργάνων τύπου τηλεαρμονίου, αιθεροφώνου ή κυμάτων Μαρτενό, το κίνημα του φουτουρισμού στην Ιταλία με κύριο αντικείμενο μελέτης τον θόρυβο και τα παράγωγά του, οι προφητικές αναζητήσεις του

Edgard Varèse και των Αμερικανών πρωτοπόρων έδωσαν μια νέα ώθηση στη μουσική δημιουργία σε σχέση με την τεχνολογική πρόοδο της εποχής, που δεν άφησε ανεπηρέαστους και τους μετέπειτα συνθέτες.

Οι ριζοσπαστικές αλλαγές που έγιναν στον χώρο της μουσικής δημιουργίας στη διάρκεια του 20ού αιώνα μέσα από τα πρωτοποριακά κινήματα του δωδεκαφθογγισμού, του ολικού σειραϊσμού, του μετασειραϊσμού, του αλεατορισμού, της νέας ηχητικότητας, των πολυμεσικών εκφράσεων της μουσικής, του μουσικού θεάτρου, του μινιμαλισμού και άλλων, σε συνδυασμό με τις εφαρμογές της καλπάζουσας τεχνολογίας στον χώρο της μουσικής, οδήγησαν σε νέες μορφές μουσικής έκφρασης. Η τεχνολογία δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο ως μέσο για τη διεκπεραίωση διαφόρων διαδικασιών –όπως ο απλός φορμαλιστικός υπολογισμός μουσικών παραμέτρων–, για τη γένεση και διάχυση της δημοφιλούς μουσικής, αλλά επηρέασε την ισορροπία του μουσικού δίπτυχου συνθέτης – εκτελεστής και επέφερε μια νέα επανάσταση στην προσέγγιση του ηχητικού υλικού, της μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης καθώς και στη διάχυση της μουσικής πληροφορίας.

Με αφετηρία την εποχή των ηλεκτρονικών στούντιο συγκεκριμένης μουσικής (RTF, Παρίσι), ηλεκτρονικής μουσικής (WDR, Κολωνία) και μουσικής για μαγνητοταινία (Columbia-Princeton Electronic Music Center) –με κύριο εξοπλισμό τους τη μαγνητοταινία, τους ηλεκτρονικούς ταλαντωτές και μετέπειτα τους αναλογικούς συνθετητές– και τη μετάβαση στη δεκαετία του 1970, με την έκρηξη της δημοφιλούς μουσικής που κάνει χρήση των νέων μέσων, η δεκαετία του '80 επιφέρει νέες καινοτομίες στον χώρο της μουσικής τεχνολογίας. Η έλευση των προσωπικών υπολογιστών, η εμφάνιση των νέων ψηφιακών συνθετητών και η ανακάλυψη της νόρμας MIDI –στα μέσα της δεκαετίας του 1980– αλλάζουν το τοπίο της λόγιας ηλεκτρακουστικής μουσικής, ενώ παράλληλα η βιομηχανία της μουσικής τεχνολογίας αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς με μία καθαρά εμπορική διάσταση στον χώρο της δημοφιλούς μουσικής, όπου ο ηλεκτρονικός ήχος επικρατεί στο ηχητικό σύμπαν των μεγαλουπόλεων.

Ο επαναπροσδιορισμός των μέσων παραγωγής και αναπαραγωγής του «ηλεκτρονικά» παραγόμενου ήχου στις δεκαετίες του 1960 και 1970 έδωσε μια νέα τροπή στην αναθεώρηση της μουσικής παράστασης με ηλεκτρακουστικά μέσα είτε στον χώρο της ακαδημαϊκής πρωτοποριακής μουσικής είτε στον χώρο της δημοφιλούς μουσικής. Η εξέλιξη και χρήση του συνθετητή, ως βασικού οργάνου σκηνικής παρουσίασης του ηλεκτρονικού ήχου, οδήγησε στην εργονομική αναζήτηση και άλλων τρόπων μουσικής έκφρασης, που

επιτρέπουν την αλληλεπίδραση μεταξύ ηλεκτρονικών συστημάτων και εκτελεστή. Η αναζήτηση αυτή προσανατολίστηκε στον σχεδιασμό νέων συστημάτων που προσδίδουν μεγαλύτερες ελευθερίες έκφρασης στον ερμηνευτή, ξεφεύγοντας από τις περιορισμένες κινήσεις του πληκτρολογίου του συνθετητή και του υπολογιστή, προβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα μιας μουσικής παράστασης μέσω μιας νέας προσέγγισης του «χαμένου οργάνου» με χρήση νέων διασυνδετικών.

Ως εκ τούτου, τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρούμε έναν νέο τρόπο προσέγγισης της τεχνολογίας και της μουσικής μέσα από τις νέες μορφές μουσικής παράστασης που παρουσιάζονται σε αίθουσες πρωτοποριακών κέντρων της τέχνης στον σύγχρονο κόσμο. Μέσα από αυτή τη νέα θεώρηση της μουσικής, η νέα ψηφιακή τεχνολογία δεν χρησιμοποιείται ως μέσο υποστήριξης -ενίσχυση και αναπαραγωγή ενός έργου ηλεκτρακουστικής μουσικής και διάχυση του ήχου από σύστημα πολλαπλών μεγαφώνων-, αλλά ως μέσο για την επικοινωνία μεταξύ μουσικού και υπολογιστή σε πραγματικό χρόνο (real-time) στα όρια σύνθεσης και αυτοσχεδιασμού.

Μέσω αυτών των νέων τάσεων της μουσικής με διαδραστικά μέσα επιχειρείται μια αναθεώρηση της τέχνης της μουσικής σε σχέση με την ήδη εδραιωμένη τεχνολογία, μια αρμονική σύμμειξη της οργανικής και ηλεκτρακουστικής μουσικής που οδηγεί στην εξερεύνηση νέων ηχητικών συμπάντων. Η δυνατότητα που δίνεται στους νέους συνθέτες να επέμβουν στο ηχόχρωμα, με τα νέα διαδραστικά μέσα σε πραγματικό χρόνο (real-time), προσθέτει ένα νέο στοιχείο στην εξέλιξη της μουσικής σύνθεσης, στα όριά της με τον αυτοσχεδιασμό, καθώς οι συνθέτες δεν δημιουργούν μουσικά έργα καθορισμένης μορφής, αλλά σύνολο απαντήσεων που αντιστοιχεί περισσότερο στον τρόπο που αυτοσχεδιάζουμε παρά στον προκαθορισμένο τρόπο εκτέλεσης νοτών. Ο εκτελεστής ερμηνεύει και ο υπολογιστής «ακούει» και «αντιδρά» ανάλογα με την ένταση και την ερμηνεία του εκτελεστή του. Δημιουργείται κατ' αυτό τον τρόπο ένας πρωτότυπος μουσικός διάλογος μεταξύ μουσικού και υπολογιστή, που ξεκινάει από τη σταδιακή μεταμόρφωση του ηχοχρώματος έως και τη δημιουργία πολύπλοκων μουσικών φράσεων, κατ' επέκταση της παραδοσιακής μορφής μουσικής εκτέλεσης.

Στο λυκόφως του 20ού αιώνα και στην αυγή του 21ου αιώνα, οι κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις και οι τεχνολογικές καινοτομίες του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα αναδεικνύουν μια διαφορετική διάσταση της μουσικής σκέψης από αυτήν του παρελθόντος. Η τεχνολογία και η επιστήμη ανοίγουν νέα μονοπάτια στη δημιουργία και αντίληψη της μουσικής μέσα από

τους κλάδους της μουσικής ακουστικής, της ψυχοακουστικής, της ακουστικής χώρων, της μουσικής γνωσιολογίας, της ανάλυσης και επεξεργασίας ηχητικών σημάτων, της ανάκτησης της μουσικής πληροφορίας και πολλών άλλων. Ιδιαίτερα, η ακουστική ανάλυση και επεξεργασία του ήχου ανοίγουν νέους τρόπους πρόσληψης και αντίληψης της μουσικής, με κύριο άξονα τη μικροδομή του ηχοχρώματος και την παραμετροποίηση του ήχου, δίνοντας τη δυνατότητα στον νέο συνθέτη να επεξεργαστεί με νέους ριζοσπαστικούς τρόπους το ηχητικό του υλικό. Οι δυνατότητες που προσφέρονται από την επέμβαση της τεχνολογίας και της επιστήμης στον χώρο της μουσικής προσδίδουν στην επεξεργασία της μουσικής σύνθεσης νέες αρχές παραμετρικής οργάνωσης των ήχων με τη βοήθεια της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, είτε αυτή σχετίζεται με την αλγοριθμική σύνθεση είτε με διάφορες μορφές ηλεκτρακουστικής μουσικής.

Ο ήχος σαν υλικό της μουσικής και ως προς την υπολογιστική του διάσταση στη δυτική κουλτούρα έχει τις ρίζες του στην αρχαία ελληνική σκέψη και στους πυθαγορείους. Η πυθαγόρεια προσέγγιση αναφέρεται ως η πρώτη επιστημονική διερεύνηση του «πραγματικού», καθώς εισάγει τη διασύνδεση των φαινομενικών σχέσεων των ήχων με την αντικειμενική λογική, μετουσιώνοντας τη μουσική σε έναν κόσμο όχι μόνο των ήχων αλλά του λογισμού και του υπολογισμού. Στο πυθαγόρειο παλίμψηστο συναντούμε επίσης τις πρώτες τάσεις διασύνδεσης του Σύμπαντος – Κόσμου με τη μουσική και με τα μαθηματικά: η αναγωγή των ήχων και των κινήσεων των άστρων σε μαθηματικές σταθερές σχέσεις διαστημάτων οδήγησε στη διατύπωση της περίφημης αρμονίας των σφαιρών. Η δημιουργική αυτή συνύπαρξη μαθηματικών και μουσικής, η οποία καλλιεργήθηκε μέσα στους αιώνες από διάφορους στοχαστές και συνθέτες, έθεσε τα θεμέλια του μουσικού «φορμαλισμού» – της παραμετροποίησης των μουσικών στοιχείων – και της υπολογιστικής διαδικασίας στον χώρο της σύνθεσης, η οποία στις μέρες μας βρίσκει ένα γόνιμο πεδίο εφαρμογών στα εργαλεία της μουσικής πληροφορικής και στη σύνθεση που υποβοηθείται με υπολογιστή.

Μετά από μια περίοδο συνεχών πειραματισμών, η μουσική πληροφορική σήμερα εδραιώνεται όχι μόνο ως ένας χώρος έρευνας αλλά και ως ένας χώρος που προσφέρει πλείστα εργαλεία για τη μουσική δημιουργία και πράξη και προσφέρει στους χρήστες της άπειρες δυνατότητες τεχνικών και γνωσιακών προσανατολισμών (αυτόματη σύνθεση, ανάλυση-σύνθεση ήχων, ψυχοακουστική, ανάκτηση μουσικής πληροφορίας, αυτόματη αναγνώριση της μουσικής κ.ά.). Τα νέα λογισμικά οργάνωσης και διαχείρισης των

μουσικών παραμέτρων και συστημάτων, στο πλαίσιο ενός νέου μουσικού «φορμαλισμού», προσφέρουν στον νέο μουσικολόγο, συνθέτη και ερμηνευτή την ποικιλομορφία των κανόνων που καθορίζουν την αρμονία και τις μουσικές δομές και γλώσσες από την Αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας: στο πλαίσιο προγραμμάτων ανοικτής αρχιτεκτονικής, όπως το πρόγραμμα αλγοριθμικής σύνθεσης Openmusic, Max/Msp, Supercollider, Pd κ.ά., ο συνθέτης του 21ου αιώνα δημιουργεί το δικό του ηχητικό σύμπαν με υλικό τον ψηφιακό ήχο και τους μαθηματικούς κανόνες που διέπουν την ηχητική και μουσική σύνθεση. Με το πρόγραμμα Max/Msp παρέχεται στους νέους συνθέτες η δυνατότητα να πειραματιστούν με τα διάφορα μουσικά στίλ της λόγιας δυτικοευρωπαϊκής μουσικής και να δημιουργήσουν τις νέες εξελιγμένες δομές της μουσικής του 21ου αιώνα.

Ο υπολογιστής –σαν μια εικονική προβολή του κλασικού στούντιο ηλεκτρονικής μουσικής– παρέχει από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 στον νέο συνθέτη τη δυνατότητα να κατασκευάσει εξ ολοκλήρου το δικό του ηχητικό σύμπαν. Ανάμεσα στην ηχογράφηση, την ηχητική ανάλυση, τη σύνθεση και μοντελοποίηση, την οργάνωση των δεδομένων, τη λεπτή διαχείριση των συνθετικών ήχων, ο υπολογιστής γίνεται ένα ολοκληρωμένο εργαστήριο ανάλυσης, σύνθεσης και επεξεργασίας του ήχου και οργάνωσης της μακροδομικής αρχιτεκτονικής του έργου.

Στο ρεπερτόριο των τελευταίων πενήντα χρόνων της ηλεκτρακουστικής μουσικής και ιδιαίτερα αυτών που έχουν γίνει με τη βοήθεια του υπολογιστή –από τη δεκαετία του 1970 και μετά– συναντάμε έργα που έχουν σαν κεντρικό άξονα την επεξεργασία του οργανικού ήχου και της φωνής μέσω διαφορετικών αισθητικών και τεχνικών έως την ανάλυση της φασματικής δομής τους μέσω των εργαλείων ανάλυσης και επανασύνθεσης του ήχου.

Ο ήχος ως υλικό έχει χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές διαστάσεις από τους συνθέτες της μουσικής πρωτοπορίας του 20ού αιώνα. Στο πλαίσιο αυτού του βιβλίου έχουν ταξινομηθεί και επεξεργαστεί υλικά από διάφορα δοκίμια και άρθρα που έχουν δημοσιευτεί σε περιοδικά και τόμους βιβλίων, με κύριο άξονα την αναφορά στον ήχο ως υλικό στη σύγχρονη μουσική δημιουργία: από τον ήχο ως γράφημα, στον ήχο ως φύση, στον ήχο ως φωνή και στον ήχο ως τεχνούργημα, φωτίζουμε κάποιες πτυχές των σύγχρονων τάσεων στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, όπου ο ήχος είναι το πρωταρχικό υλικό στη σκέψη του δημιουργού είτε μέσω της φυσικής επεξεργασίας είτε μέσω ψηφιακών τεχνικών σύνθεσης και επεξεργασίας.

Στο πρώτο μέρος, με τίτλο «Ο ήχος ως γράφημα», παρουσιάζονται πτυχές της ηχητικής αναπαράστασης της μουσικής πληροφορίας μέσω είτε γραφημάτων και εικαστικών απεικονίσεων στον χώρο της τέχνης είτε γραφημάτων σε γραφική παρτιτούρα, με ιδιαίτερη αναφορά στον πρωτοπόρο συνθέτη, ελληνικής καταγωγής, Ανέστη Λογοθέτη.

Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνάται η πολυμορφία της διπολικής σχέσης μεταξύ ήχου και εικόνας με έμφαση στα δομικά στοιχεία των παραμέτρων του ήχου και του φωτός και στην ερμηνευτική διάσταση των δομικών αντιστοιχιών αυτών των στοιχείων στην τέχνη και μουσική του 20ού αιώνα. Με αφετηρία τον εικαστικό ήχο των αρχών του αιώνα, ακολουθούμε τα χνάρια της εικαστικής ακολουθίας και του αφηρημένου φιλμ φτάνοντας μέχρι το κατώφλι της οπτικής μουσικής και τη μετατροπή του ήχου σε εικόνα, μέσα από τα νέα ψηφιακά συστήματα και περιβάλλοντα μουσικού προγραμματισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στην αποκωδικοποίηση του *Höerspiel Κυβερνητικών* (1971) του Ανέστη Λογοθέτη, το οποίο αποτελεί στο σύνολό του μια ριζική επεξεργασία φορμαλιστικών γραφημάτων και εγγραφής «προ-ηχογραφημάτων», τα οποία προσκαλούν τον ερμηνευτή σε ένα είδος ηχητικής και συνειρμικής έρευνας. Στο έργο *Κυβερνητικών* ο Λογοθέτης πειραματίζεται με τη συμβολική (μέσω του γραφήματος) και ακουστική σχέση της γλώσσας με τη μουσική. Φωτίζονται κρυμμένες πτυχές της μικροδομικής και μακροδομικής οργάνωσης του έργου, ο κρίσιμος βαθμός απροσδιοριστίας και οι διαφορετικοί συνδυασμοί των φωνημάτων καθώς και οι σημασιολογικές και συντακτικές αξίες της ανθρώπινης γλώσσας, οι οποίες με όχημα τη φωνή επιδέχονται διαφορετικές ερμηνείες.

Στο δεύτερο μέρος, με τίτλο «Ο ήχος ως φύση», επιχειρείται μία προσέγγιση του ήχου ως φύσης μέσα από το έργο δύο πρωτοπόρων συνθετών του 20ού αιώνα, του Ιάνη Ξενάκη και του François-Bernard Mâche, στενών φίλων και μαθητών του συνθέτη και ορνιθομουσικολόγου Olivier Messiaen. Η ανάδειξη της φύσης ως ήχου στη μουσική δημιουργία, υπό το πρίσμα δύο διαφορετικών θεωρήσεων –όπως του κόσμου των μαθηματικών στο έργο του Ξενάκη και του κόσμου της μυθολογίας στο έργο του Mâche–, μας φέρνει σε επαφή με άγνωστες πτυχές των ήχων της φύσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται έργα του Ξενάκη με αναφορές στη φύση, όπως υπαινιγμοί ήχων της φύσης και των φυσικών φαινομένων μέσω οργανικών ήχων, φωτεινά και ηχητικά περιβάλλοντα των πολυτόπων σε διάδραση με το φυσικό τους περιβάλλον, καθώς και στην έννοια του

συνεχούς, σε θέματα μορφογένεσης και στη μεταφορά τους στον οργανικό ήχο μέσω των φυσικών επιστημών και των μαθηματικών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η ηχομυθολογική προσέγγιση των έργων του ελληνιστή συνθέτη *Mâche*, με αναφορά στο αιώνιο τοπίο της Μεσογείου, ιερό τόπο πολλών μύθων και ιστοριών. Στις αντιθέσεις των ήχων της θάλασσας και του ανέμου, στις αντηχήσεις σε βουνά και σπήλαια, στους υπόκωφους ήχους των υπόγειων ποταμών, στο θρόισμα των φύλλων, στο ουρλιαχτό του ανέμου, στο μαντικό τραγούδι των πουλιών, στο τερέτισμα των τζιτζικιών, ο *Mâche* μας προσκαλεί στην ακρόαση μιας φύσης που μεταφέρει μηνύματα από το παρελθόν.

Στο τρίτο μέρος, με τίτλο «Ο ήχος ως φωνή», παρουσιάζονται έργα που έχουν ως πρωταρχικό υλικό την ανθρώπινη φωνή και την αποδόμησή της σε άλλα ηχοχρώματα με τη χρήση τεχνικών ψηφιακής σύνθεσης ή διαδραστικών μέσων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται σε μια πρωτότυπη εκδοχή η ηχητική σύνθεση, ως μέσο ηχοχρωματικής μετάλλαξης και αποδόμησης της φωνής, του καταξιωμένου Άγγλου συνθέτη Jonathan Harvey για την πραγμάτωση των μεταφυσικών νοημάτων του βασικού κειμένου της μουσικής σύνθεσης (*Mortuos Plango, Vivos Voco* – 1980). Παρατίθενται οι τεχνικές αποδόμησης και σύνθεσης της φωνής με τη σταδιακή αφαίρεση των φωνομορφικών της χαρακτηριστικών και την απογύμνωση της ηχοχρωματικής της ζωντάνιας.

Στο έκτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η επεξεργασία της φωνής με διαδραστικά μέσα ως μία καινοτόμα προσέγγιση της ηλεκτροακουστικής με την οργανική μουσική μέσα από περιβάλλοντα προγραμματισμού και διαδραστικών συστημάτων από τον Γάλλο συνθέτη Philippe Manoury και το έργο του *En écho*.

Στο τέταρτο μέρος, «Ο ήχος ως τεχνούργημα», εξετάζονται εφαρμογές της σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας στη μουσική δημιουργία μέσω της πρωτοποριακής σκέψης του Ξενάκη, που εισήγαγε νέες τεχνικές, τεχνολογίες και μαθηματικά μοντέλα για τη δόμηση του ήχου και της αλγοριθμικής μουσικής, καθώς και για τη δόμηση του ήχου με διαδραστικά μέσα σε πραγματικό χρόνο.

Στο έβδομο κεφάλαιο, εξετάζουμε τον αντίκτυπο που έχει το έργο και η έρευνα του Ξενάκη στη δόμηση και αντίληψη του ήχου. Από τη διερεύνηση του ήχου στην ακουστική και ψυχοακουστική, στη σύνθεση υποβοηθούμενη από τον υπολογιστή, στην ηλεκτροακουστική μουσική με στοχαστικά

μοντέλα, στη δημιουργία νέων διασυνδετικών, στη δημιουργία πολυτόπων και στη σύνθεση ήχου με κόκκους.

Στο όγδοο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ο ήχος ως τεχνούργημα στη σύγχρονη μουσική δημιουργία με τη χρήση των νέων συστημάτων διάδρασης. Μέσα από ένα σύντομο ιστορικό που περιγράφει την εξέλιξη της «ζωντανής ηλεκτρονικής μουσικής» (live electronics) στη μουσική με διαδραστικά μέσα, εξερευνούμε τον όρο «διάδραση», τους παράγοντες και τα μέσα που καθορίζουν μια συναυλία διαδραστικής μουσικής και τις επιπτώσεις στον σχεδιασμό νέων ηλεκτρονικών οργάνων και διασυνδετικών.

Ο ήχος, ως υλικό στη μουσική και ως προς την υπολογιστική του διάσταση στη δυτική κουλτούρα, με βαθιές ρίζες στην αρχαία ελληνική σκέψη και στους πυθαγορείους, επαναπροσδιορίζεται στη σύγχρονη μουσική δημιουργία μέσω διαφορετικών προσεγγίσεων, με τη χρήση καινοτόμων τεχνολογιών.

Στο πλαίσιο αυτού του βιβλίου, έχουν ταξινομηθεί και επεξεργαστεί υλικά από διάφορα δοκίμια και άρθρα που έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς σε περιοδικά και ξενόγλωσσους συλλογικούς τόμους βιβλίων με κύριο άξονα την αναφορά στον ήχο ως υλικό στη σύγχρονη μουσική δημιουργία: από τον ήχο ως γράφημα, τον ήχο ως φύση, τον ήχο ως φωνή έως και τον ήχο ως τεχνούργημα φωτίζουμε σημαντικές πτυχές των σύγχρονων τάσεων της μουσικής στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, όπου ο ήχος εξετάζεται μέσω της ανάλυσης των δομικών του χαρακτηριστικών, της φυσικής επεξεργασίας στην οργανική γραφή, των ψηφιακών τεχνικών ηχητικής σύνθεσης και των τεχνικών της διάδρασης.

ISBN: 978-960-6685-84-2

9

789606

685842